

Merényi Zoltán

A gonosz szőlőművesek

Jézus földi életének utolsó szakaszában – virágvasárnap után – mondta el ezt a példázatot, amit mindhárom szinoptikus evangélium megörökített számunkra (Mt 21,33–46; Mk 12,1–12; Lk 20,9–19).¹ Megváltónk tudatosan készült szenvedésére és halálára. Többször kijelentette tanítványainak is, hogy mi fog történni vele, amit azonban ők nem értettek. Miután bevonultak virágvasárnap Jeruzsálembe, nyíltan vállalta a konfliktust a zsidó vallási vezetőkkel, tanításának központi gondolata az utolsó idő (eszkatológia) lett. Ennek a példázatnak a középpontjában is Jézus Krisztus (mint a gazda fia, Mk-nál a „szeretett fia”) halála és annak magyarázata áll. Akkor még csak terv volt ez a gonosz gyilkosság, de Urunk már előre látta, és tudta annak okát is. A példázattal feltárja a zsidó főpapok szívének szándékát, és egyben önvizsgálatra készíti őket. Akkor még lett volna lehetőségük, hogy megtérjenek ebből a gonoszságból, de nem tették meg.

Sőt Lukács elmondása szerint a hallgatók egyenesen védekeztek, és így kiáltottak fel a példázat elhangzása után: „Szó sem lehet róla!” – vagyis ilyen velünk nem történhet meg. Pedig a főpapok és írástudók már akkor „rá akarták vetni kezüket” (Lk 20,19).

A példázat kiinduló képanyagát az Ézs 5,1–7-ben található allegóriából veszi. Ott Ézsaiás Izraelt mint Isten szőlőskertjét látja, amit maga az Úr plántált és munkált szakértelemmel és gondoskodással. „Várta, hogy jó szőlőt teremjen, de vadszőlőt termett!” (Ézs 5,2) Nem hozott jó gyümölcsöt: „törvényesség” helyett „önkényesség”, „igazság” helyett „kiáltó gazság” lett. Ézsaiásnál az Úr kijelenti, hogy ő mindent megtett annak érdekében, hogy a föld jó termést hozzon, de az elvadult. A prófécia paralel ítélettel zárul: „Ierombolom kerítését, hogy leleljen, kidöntöm a kőfalát, hogy összetiporják!” Vagyis Isten kijelenti, hogy megvonja oltalmát Izraeltől.

Megváltónk tudatosan veszi ezt a képanyagot és dolgozza át üzenetének megfogalmazására. Minden hallgató előtt nyilvánvaló volt ugyanis, hogy az ézsaiási utalással Izraelről és annak sorsáról beszél Jézus.

1. A példázat megjelenik az apokrif Tamás evangéliumban is (65–66. v.).

„Nekünk is fontos tudatosítanunk a tényt, hogy semmi sem a mienk, mindent csak sáfárságra kaptunk, és egyszer mindennel el kell majd számolnunk. Úgy az időnkkel, pénzünkkel, tehetségünkkel, adottságainkkal, munkánkkal, kapcsolatainkkal... ”

Annyira egyértelmű a párhuzam, hogy Mk és Mt leírásában még azt is átveszi az allegóriából, hogy a szőlősgazda őrtornyot épített és borsajtót készített szőlőjében. Bár a kép erősen allegorikus, ezeket a képeket (őrtorony, borsajtó) mégsem lehet és kell üzenetté formálni.

„A példázatban felvázolt helyzet sem ismeretlen: a Genezáret-tó környékén sok olyan birtok létezett, amelynek gazdája nem zsidó volt. Ezek a tulajdonosok zsidó bérlőknek adták ki a földjüket, azután hazautaztak. A bérleti díjat általában terményben kellett a bérlőnek befizetniük (ill. a munkabért terményben kapták meg a munkások). A szőlőültetéshez szorosan hozzátartozott a vadak (és tolvajok) elleni kőkerítés emelése, a szürethez szükséges borsajtó elkészítése és az őrtorony megépítése.”²

Ézsaiás nem beszél a szőlőmunkásokról. Jézus viszont egy másik példázatában is beszél róluk (Mt 20,1–16). Máté fontosnak tartotta, hogy ne csupán egy emberről beszéljen, aki szőlőt ültetett, hanem egy „gazdáról” (görögül: *oikodespotés*). Ezzel jobban érzékelteti a tulajdon és a rendelkezés jogát, valamint azt, hogy milyen a viszony a felek között. Izraelben mindenkinek tudnia kellett, hogy semmi sem az övé, mindent Istentől kapott. Az Újszövetség ezt a sáfárság fogalmával érzékelteti. Mindannyian sáfárok vagyunk, nincs semmi magántulajdonunk, amink van, az mind az Istentől való, és ezért az övé, az ő rendelkezésére kell bocsátanunk. A példázat itt kezd üzenetté válni a mai emberek és keresztények számára is. Nekünk is fontos tudatosítanunk a tényt, hogy semmi sem a mienk, mindent csak sáfárságra kaptunk, és egyszer mindennel el kell majd számolnunk. Úgy az időnkkel, pénzünkkel, tehetségünkkel, adottságainkkal, munkánkkal, kapcsolatainkkal... A gazdák nem mi vagyunk, hanem az egész világ Ura és Teremtője. Igaz ez a hívőkre és a nem hívőkre egyaránt. Az az ember is Istentől kapta az életét, aki ezt nem akarja vagy nem tudja elfogadni, és ő is majd Isten előtt fog elszámolni, mit kezdett az életével, akár hisz ebben, akár nem.

A világ hamis értékrendje a birtoklásra épül. „Az vagy, amid van” – gondolják sokan. Ezért képesek át-gázolni is egymáson az emberek azért, hogy nekik több

jusson. A jobb és kényelmes élet csábítása, amit a reklámok is gerjesztenek bennünk, arra bátorít, hogy adjunk fel minden meggyőződést, hitet csak azért, hogy elérjük a célunkat. De ördögi ez a cél! Felismerjük? Hány és hány hívő életén is látom, hogy a mammon oltárán áldoz. A nagyobb ház, a karrier, az új autó lesz a cél. Képes lesz érte minden áldozatot meghozni: másodál-lás, adócsalás, feketemunka... És persze meg is tudják ideologizálni: „Nem járhatok már gyalog”, „Biztosítani szeretném a jövőt a gyermekeimnek”... *Zimányi József* testvértől hallottam egy elgondolkodtató történetet. Egy kis faluban szolgált Józsi bácsi, és egy ember nem akarta elengedni vasárnapi iskolába a gyermekét, mert neki tanulnia kell, hogy jövője legyen. Józsi bácsi persze nem értette, hiszen a reményteljes jövő nem a tanulás-ban van elsősorban, hanem az Úrral való közösségben. Néhány hónap múlva ez az ember felakasztotta magát. Józsi bácsi szomorúan mondta ki a tanulságot: „Így biztosította a gyermeke jövőjét.”

Miközben magunknak próbálunk gyűjteni, elfeledkezünk a „Gazdánkról”. Nem marad idő közösségre, imádságra, bibliaolvasásra, istentiszteletre járásra, vagy arra, hogy elcsodálkozzunk a teremtett világ csodáin. Marad a tévé bűvölete, és büszkék leszünk arra, hogy „elértünk már valamit”. Büszkén dicsekszünk diplománkkal, munkahelyünkkel, előléptetésünkkel... azt mondjuk, megdolgoztunk érte. De ördögi úton járunk. Szőlőmunkásként, sáfárként birtokba vettük, kisajátítottuk Isten szőlőskertjét.

Hány és hány ember válik ma is gonosz szőlőműves-

2. Almási Tibor: Máté evangéliuma, 2. köt. (Szokolya: GyúRó Art-Press, 2003), 118. o.

„Hány és hány ember válik ma is gonosz szőlőművessé? Néha talán áldozatot hoz, és elmegy egy istentiszteletre fáradtan és közönyösen. Alig várja, hogy vége legyen az alkalomnak, hogy tovább gyűjtsön magának, tovább folytassa kedvteléseit. ”

sé? Néha talán áldozatot hoz, és elmegy egy istentiszteletre fáradtan és közönyösen. Alig várja, hogy vége legyen az alkalomnak, hogy tovább gyűjtsön magának, tovább folytassa kedvteléseit. A szolgálattól menekül, mint valami ragálytól, és talán még mondja is: „Azért vannak fizetett munkások.” Milyen szomorú ez a lelki állapot. Mennyire becsapta az ilyen embert a saját gonosz szíve, a világ szellemisége, maga a sátán, lelkének ellensége.

A példázatban Jézus elmondja, hogy a „Gazda” hosszú időre idegenbe távozott. Ez utalhat a parúziavárára. Isten népének mindig készen kell lennie, hiszen nem tudja, mikor jön el a Világ Ura, mikor fogja számonkérni rajta, hogyan élte életét. A Mt 24,50-ben, Jézus másik példázatában mondja, hogy „abban az órában, amelyben nem is gondolja, megjön a szolgának az ura”. A hosszú idő utal arra, hogy mennyire kegyelmes a világhoz az Isten, milyen sok időt ad arra, hogy megtérjen bűneiből, gonoszágaiból. Itt ebben a példázatban is Isten kegyelme nyilvánul meg azáltal, hogy több alkalommal is próbálkozik, hogy észre térítse népet.

Mt-nál kétszer küld a „Gazda” szolgálát a munkásokhoz, hogy átvegyék a termést, Lk-nál három szolgát küldött egymás után, Mk-nál kettőt egymás után, majd harmadjára több szolgát. Az üzenet azonban világos. Isten sok lehetőséget adott arra, hogy az emberek megtérjenek, de az emberek ezeket a lehetőségeket nem használták ki. Több kommentár is foglalkozik azzal, hogy megpróbálja beazonosítani, kik lehettek azok a „szolgák”, akiket a munkások megvertek, meggyaláztak, megsebesítettek vagy megölték. A bibliaolvasóknak és prédikátoroknak is eszükbe juthatnak azok a hithősök, akiket nem becsültek meg a zsidók az Ószövetségben. Megemlíthetnénk Zakariást, Jójáda pap fiát (2Krón 24,20–21), vagy Jeremiást. A példázatban megfigyelhető egyfajta fokozás a munkások gonoszágának felsorolásában. És így működik a bűn az ember életében, egyre jobban birtokba veszi a szívet, és egyre nagyobb gonoszságokat tesz egyre kisebb lelkiismeret-furdalással. Erről az egy gondolatról is megérne egy egész prédikációt tartani. Egy ember minél több időt tölt a sötétségben, annál kevésbé érzi annak súlyát. Megszokja ezt az állapotot, természetessé válik számára. Talán egy kicsi bűnnel indul, akkor nagy harcokkal a szívében, később egyre nagyobbakkal és egyre jelentősebbekkel. A bűnözőknél vagy a függőségben szenvedőknél is meg lehet figyelni ezt a folyamatot. Ezért

figyelmeztet minket az Ige, hogy a bűnt minél gyorsabban rendezni kell az életünkben, mielőtt még teljesen eluralkodna felettünk.

A példázat és a gonoszság csúcspontja az, amikor a gazda „szeretett fiát” küldi el a munkásokhoz. Itt minőségi ugrásról is szó van. Nem egy szolgát küld, hanem a fiát! „Utoljára” küldi, ami kifejezi a végső elszántságot, azt, hogy a fiú után már nem tud küldeni mást. A Zsidókhoz írt levél is így kezdődik: „Miután régen sokszor és sokféleképpen szólt Isten az atyákhoz a próféták által, ezekben a végső időkben a Fiú által szólt hozzánk...” (Zsid 1,1–2) Egy kicsit meggondolatlanak tűnik a példázatbeli gazda azok után, amit tettek a szolgálkakkal a munkások. A példázat arról beszél, hogy valami miatt nagyon fontos a gazda számára a szőlő. A Biblia egésze arról beszél, hogy Istennek fontos az ember, kész érte mindent megtenni, minden áldozatot meghozni. „...úgy szerette Isten a világot, hogy az ő egyszülött Fiát adta...” (Jn 3,16) A példázatból ugyan nem, de a Szentírásból egyértelműen kiderül, miért küldi el az Atya a Fiút egy ilyen gonosz világba.

A példázatbeli atya azért is naivnak tűnik, mert úgy gondolja, „a fiamat meg fogják becsülni”. A valóságban természetesen az Atya jól tudta, amikor elküldte a Fiút a világba, hogy őt majd el fogják utasítani és meg fogják ölni. Már évszázados próféciák is szóltak erről a gonosztettéről. Amíg a képanyagban a munkások számára egyértelmű, hogy a gazda fia jött el, addig a valóságban a zsidók nem ismerték fel Jézusról, csak kevesen, hogy ő valóban Isten Fia (Mt 14,33). A példázat nem beszél ennek a halálnak a tudatos vállalásáról, áldozatjellegéről, a megváltásról. A parabola az ember felelősségére akarja felhívni a figyelmet, arra, hogy mit is tettek: „megfogták, kidobták a szőlőn kívülre, és megölték.” A szőlőn kívül történt gyilkosság utal arra, hogy Jézust valóban a városon kívül feszítették keresztre.

A legmegdöbbentőbb a példázatban a munkások motivációja: „öljük meg, és azután mienk lesz az öröksége”. Történészek szerint ez egy reális vágy lehetett a munkások szívében. Azt gondolhatták, hogy azért jön a fiú, mert a gazda már meghalt. És ha megölik a fiút, akkor már nem marad örökös, és akkor a korabeli szokásjog alapján, valóban az övék lesz a birtokjog. Természetesen ez a valóságban, túl a képanyagon, nem valósulhat meg. A világ Szőlősgazdája sohasem hal meg, a birtok sohasem lesz másé. A példázat cinikus egy kicsit és hüperbolikus, kifejezve azt az értelmetlen tervet,

„Figyelmeztet minket az Ige, hogy a bűnt minél gyorsabban rend ezni kell az életünkben, mielőtt még teljesen eluralkodna felettünk.”

amit ezek a munkások kitaláltak. De sajnós így gondolkodik a mai ember. Nem kell Isten, nem akarjuk, hogy beleszóljon az életünkbe, időnkbe, hogy hogyan költjük el a pénzünket... Szó szerint kidobják, megölik Isten Fiát az életünkben. És azt gondolják, hogy így szabadok lehetnek, nem pedig szolgák. De épp ezáltal válnak igazi szolgává, egy másik úr rabszolgájává. Ez az úr nem türelmes, szerető, aki a fiát is kész feláldozni értünk, hanem a hazugság atyja, aki embergyilkos volt kezdettől fogva (Jn 8,44).

A kérdés adja magát: „Mit tesz a szőlő ura a munkásokkal?” Mt-nál maguk a hallgatók mondják ki az ítéletet, Lk-nál és Mk-nál Jézus: „Mivel gonoszak, ő is gonoszul veszti el őket, a szőlőt pedig más munkásoknak adja ki, akik megadják a termést a maga idejében.” (Mt 21,41) Ezzel a zsidók saját magukra mondják ki az ítéletet. Isten új népet keres magának, akik megadják a termést a maga idejében. Ez a cselekedet nyilvánvalóvá tette a munkások gonoszságát. A végső ítélet alapja is az lesz, hogyan viszonyultak az emberek Isten Fiához. Mindazok, akik meghódoltak őelőtte, akik befogadták a szívükbe, akik átadták neki az életük irányítását, örök életet kapnak. Akik viszont elutasították őt, akik elvetették, kivetették őt az életükből, nem akarták átadni neki a birtokjogot, a használati jogot, mind elvesznek. A példázat által jobban megérthetjük Jézus ismert mondását: „Mert aki meg akarja menteni az életét, elveszti, aki pedig elveszti az életét énértem, megtalálja.” (Mt 16,25)

Így lett Jézus sarokkővé, akit az építők elvetettek. Aki ezt a követ elvetette, arra ráesik és összezúzza. Jézus Krisztus élete, áldozata ítélet lesz azok számára, akik nem térnek meg a gonoszságukból, viszont élet lesz azoknak, akik befogadták őt a szívükbe. Isten ítélete összhangban van az ószövetségi szentírással, ezért idézi itt Jézus a Zsolt 118,22–23-at.³

3. A 118. zsoltár ezen szakaszát szokássá vált idézni a templom kapujához közeledő nép előtt. „A Kr. e.-i 2. században a főpapokkal és hellénistákkal szemben megvetett, de sarkhelyet elfoglaló Makkabeusokra vonatkoztatták.” A nép pedig a zsoltár 23. versével válaszolt a papok szavára: „Az Úrtól lett ez, csodálatos a mi szemünkben.” Jézus az idézett zsoltárt önmagára alkalmazza. (Lásd Kozma Zsolt: Jézus Krisztus példázatai [Gödöllő: Iránytű Alapítvány, 2002], 398. o.)

A kőhasonlattal Jézus azt is üzeni szeretné ellenfeleinek, hogy nem neki kell tartania ellenségeitől, hanem nekik tőle. A fiút megölhetik, de ez a cselekedet a saját ítéletüket jelenti. Egy zsidó közmondás szerint: „Ha a kő a fazékra esik, jaj a fazéknak, ha a fazék a kőre esik, jaj a fazéknak.”⁴

A példázat elsősorban a zsidókhoz szólt, főleg a főpapokhoz. Elsődleges üzenete az, hogy Isten elveti Izraelt gonoszsága, keményszívűsége miatt, és egy új népet hív el magának. De nekünk, keresztényeknek is fontos üzenetet hordoz, az Úr mitőlünk is elveszi az örökséget, ha nem jól sáfárodunk vele. Fontos tudnunk, hogy nem a magunkéi vagyunk (1Kor 6,19), egyszer meg fogunk állni mindannyian Krisztus ítélőszéke előtt, és kiderül, hogyan sáfárodtunk az életünkkel. Dr. Joó Sándor református lelkész mondta a példázat kapcsán, hogy ha az egyház nem végzi el a szolgálatát, Isten másra fogja bízni. „Ítélet az egyházon az, hogy idegen végzi el azt a szolgálatot, amit ő elmulasztott. Mint az irgalmas szamaritánus példázatában: azt a szeretetszolgálatot, amit nem végzett el a pap, nem végzett el a lévita – tehát az egyház –, azt elvégezteti Isten a szamaritánussal, a nem pappal, a nem egyházzal, a nem kereszténnyel! Így veszi el lassan Isten az egyháztól egyre jobban a diakónia szolgálatát. Így veszi el az iskoláztatás, a tanítás szolgálatát. Így vesztette el az egyház a hitből való gyógyítás szolgálatát is, így tolódott át a lelkek gondozásának a szolgálata is az egyház munkásairól a pszichiáterekre... Mert Isten elveszi azt a szolgálatot, amiből nem adják be neki a gyümölcsöt.”⁵ A példázatban is megjelenik, milyen nagy az Isten kegyelme, milyen sokat tűr, de ezzel a kegyellemmel ne éljünk vissza!

Kedves Olvasó! Szeretnék bátorítani arra, hogy vizsgálj meg szívedet, pontosabban engedj, hogy Isten megvizsgálja a szívedet: vajon nem vagy te is gonosz szőlőmunkás, aki kisajátítod magadnak életedet, javaidat, nem törődve az igazi Gazdával?

Pál apostol szavaival zárom írásom: „[Jézus Krisztus] azért halt meg mindenkiért, hogy akik élnek, többé ne önmaguknak éljenek, hanem annak, aki értük meghalt és feltámadt.” (2Kor 5,15)

4. Uo., 402. o.

5. Joó Sándor: „Meddig tart a kegyelmi idő”, <https://joosandor.hu/predikacio/1958-01/meddig-tart-kegyelmi-ido>.